

Sulyok Imrére emlékezünk

Az elmúlt év végén, 2008. november 24-én, 96 évesen hunyt el Sulyok Imre, az evangélikus zenei élet meghatározó alakja.

Hosszú életének mindvégig része volt az egyházi zene, a művészi szolgálat és a gyülekezethez tartozás. Oly természetességgel végezte munkáját közöttünk, hogy csak ritkán csodálkozhattunk rá arra, milyen jelentős muzsikus is ő. Elfogadtuk, amit általa kaptunk, anélkül, hogy szembesültünk volna kivételettséggünkkel.

A következő nemzedékek feladata lesz módszeresen felmérni a szerteágazó életművet, de azt már előre láthatjuk, hogy Sulyok Imre munkássága újra meg újra fontos alapként jelenik meg mindenkinek, aki a gyülekezeti éneklést, az evangélikus kórusmuzsikát, az istentiszteleti orgonazenét kutatja, és annak is, aki Kodály Zoltán, Johann Sebastian Bach és természetesen Liszt Ferenc műveivel foglalkozik.

Illő, hogy halálakor legalább vázlatosan felsoroljuk tevékenységének legfontosabb területeit.

Tanulmányok

Saját vallomása szerint karmester szeretett volna lenni, ezért jelentkezett a Zeneakadémiára 1931-ben. Ekkor került Kodály Zoltán zeneszerzés szakos osztályába. Igényesebb zenei alapozást nem is kaphatott volna: Kodály következetessége és elvárásai —mind zenei, mind általános kulturális területen— meghatározónak bizonyultak élete végéig. Sulyok Imre mégsem a legendásan alig teljesíthető elvárásokra emlékezett csak vissza, hanem arra is, Kodály hogyan követte figyelemmel tanítványait a diploma után is. Nemcsak zenei eredményeiket ismerte el, hanem jókívánásokat küldött a család gyarapodásakor, sőt, még arra is kész volt, hogy hadifogságba kerülő tanítványáért szót emeljen az állami vezetőknél.

Sulyok Imre másik nagy mestere Zalánfy Aladár lett —aki professzorsága mellett a Deák téri templom orgonistája is volt—, tőle tanult orgonát és egyházzeneét. A majd egy évtizednyi zeneakadémiai tanulmány után négy tanszak diplomáját tudhatta magáénak: zeneszerző, középiskolai énektanár, orgonista és egyházzenesz lett. Eszményi felvérteztség ahhoz, hogy gyülekezeti munkássága mellett az egész evangélikusság zenei és lelkeségi életét alakító szakember legyen.

Magyar evangélikus énekreform

1936-tól az óbudai gyülekezet kántora, ahol az ő idejében készült el az ország egyik legkorszerűbb orgonája. (E nagyszerű hangszer sajnos csak néhány évig szolgált 1940-44 között, mert a háborúban bombatalálat érte.) Ezekben az években kezd foglalkozni —unokabátyja, Schulek Tibor munkatársaként— a magyar kora protestáns énekinccsel. A háborús évek nehézségei közepette gyűjtik és másolják a régi énekeskönyvek anyagait. Példaértékű, ahogy a feldolgozott anyagot igyekeznek a gyakorlatban is kipróbálni, tanítják azokat ifjúsági konferenciákon, evangélikációkon egyaránt. Munkájuk összegzése a „Régi magyar istenes énekek” című énekeskönyv, amelyet a közelgő front előtt az utolsó pillanatban nyomtat ki a Harangszó nyomda Győrött, 1945-ben.

A magyarországi énekreform második nagy állomása volt 1950-ben a „Cantate” énekfűzet megjelenése. Ebben a magyar anyag mellett helyet kapott a frissen fordított, ritmizált német korál is. E kötet himnológiai adatolását is Sulyok Imre készítette el.

Újabb öt év elteltével megjelent a „hétszázas” énekekkel kibővített új „Dunántúli énekeskönyv” is. Ebben Sulyok Imre már mint a szerkesztőbizottság zenei vezetője szerepel, s az új énekekhez szükséges kíséretnek egy részét is ő készíti el.

Közben —1951-ben— a kelenföldi gyülekezet kántora lesz. Meghívását a gregorián alapú énekes istentiszteletek (vesperák) zenei szükségletei indokolják, de nem csak orgonistája lesz ezeknek az alkalmaknak, hanem a kutatói munkában is segít Botta István lelkésznek.

Az új énekek tanításához sorra írja kisebb-nagyobb korálfeldolgozásait az énekkarnak: a kórus havonta mutat be így egy-egy új éneket, amelyet a gyülekezet négy héten át minden istentiszteletén elénekel. Természetesen orgonaelőjátékok is gyakran készülnek a magyar énekekhez.

1956-tól tizenegy éven át a Teológiai Akadémián tanította a zenei tárgyakat. Ránk maradt jegyzetei a gyülekezeti énekekhez arról tanúskodnak, hogy ezt a feladatát is különleges igényességgel látta el. Kimerítően ismerte az elérhető szakirodalmat, amelyet szükség esetén saját kutatásaival egészített ki. Pedagógiai tevékenységére szeretettel emlékeznek vissza lelkészé lett tanítványai is.

Érthető, hogy az 1982-ben megjelent „Evangélikus énekeskönyv” szerkesztésekor is egyike volt a dallami bizottság tagjainak. A feladat iránti elkötelezettségét és alázatosságát jelzi az, hogy vállalta a munkát úgy is, hogy a szerkesztést irányító Trajtler Gábor —az egyházi felsőbbtség nyomására— kénytelen volt nélkülözni a magyarországi énekreform másik nagy úttörőjét, Schulek Tibort. Az új énekeskönyvhöz bámulatos gyorsasággal készítették el a Korálkönyvet is. Sulyok Imre harmonizációi kiemelkedően nagy gyakorlatról tanúskodnak, megoldásai a dallamhoz alkalmazkodóak, könnyen játszhatóak, de mégis egyéni hangúak.

A zeneszerző

Műjegyzéke szerint 190 kompozíciót hagyott ránk a legváltozatosabb műfajokból. Nem az „írásztalnak dolgozott”, általában valamilyen konkrét igény adta az okot a komponálásra. Énekkarra írt korálfeldolgozásait már említettük, s számos istentiszteleti használatra szánt egyéb kórusműve is van. Ezek egy része nyomtatásban is megjelent, de sok műve csak a megajándékozott kórus (legtöbbször saját kórusa, a kelenföldi énekkar) kottatárában lelhető fel.

Ugyancsak istentiszteleti keretek közé illik orgonaműveinek többsége is: korálelőjátékok, meditációk, szabad orgonaművek. Művészetének elismertségét jelzi, hogy több műve külföldi kiadóknál is megjelent (pl. Hollandiában, Svédországban). Pedig következetesen került a népszerű zenei rutinfogásokat, kompozíciói már-már szikárok, a középkor egyházi művészeinek magatartásával íródtak: álljon középpontban a mondandó, a feladat, a szerző maradjon háttérben. Művei sohasem voltak „divatosak”, éppen ezért biztosak lehetünk abban, hogy néhány évtized múlva felfedezi magának e műveket az egyházi zeneélet. A becsületos kompozíciós munka és az önuralommal kezelt ihletettség minden korban hitelessé teszi majd szerzeményeit.

Számos világi zeneművet is írt: néhány szimfonikus művet, sok kamarazenét, dalokat és szólóhangszeres darabokat. Kiemelkedő közülük orgonaversenye és vonósnégyese, de még a pedagógiai céllal készített kisebb hangszeres darabjai is mindig igényesen kidolgozottak, kedvesek mind a játékosnak, mind a hallgatónak. (Sulyok Imre műjegyzéke az „info.bmc.hu” címen található az interneten.)

Élete nagy megpróbáltatása volt a kétéves szovjet hadifogság 1945–47 között. A Gondviselőbe vetett hite mellett a túlélésben segítette fegyelmezettsége és rendezettsége, amelyet még a cserkészéveiben alapozott meg. Így lehetséges, hogy mihelyt kicsit is lazultak a kötelékek, a fogságban is komponálni kezdett. Tudjuk, hogy ekkor írta a „A mélységből kiáltok, Uram, hozzád” szövegkezdetű zsolttárát kórusra és zenekarra és „Könyörgés” című orgonaművét is. Ez utóbbit hazaérkezte után tételpárrá egészítette ki a „Hálaadás” című kompozícióval.

A kutató

A háború és a fogság éveitől még egy ideig dolgozhatott régi munkahelyén, a Magyar Rádióban, de származása, katonai múltja és talán egyházi kötődése miatt is 1950-ben elbocsátották onnan. Csak 1958-tól került a Zeneműkiadó Vállalathoz szerkesztőnek. Legendásan „jó szemű” korrektornak bizonyult, ami a kottakiadásnál különösen értékes tulajdonság.

1982-ben jelentette meg J. S. Bach négyszólamú korálharmonizációiak eddigi legteljesebb gyűjteményét, amelyben a feldolgozásokhoz tartozó korálszövegeket is megtaláljuk, így módunk van a szöveg és a zene összefüggéseinek vizsgálatára. E kiadvány minden zenét tanuló fiatal nélkülözhetetlen köteté lett azóta Magyarországon, százötven évnyi használat után felváltva a hibák-

tól hemzsegő, szövegtelen ún. 371 *Choralgesänge* c. gyűjteményt. Ugyanebben az évben jelent meg magyarul a Bach-muzsika másik nélkülözhetetlen segédkönyve, Alfred Dürr monumentális munkája Bach kantatáiról. A könyv lelkes fordítója keveset értett az evangélikus liturgiához és egyházi zenéhez, így Sulyok Imre volt az, aki szakmailag átdolgozta a fordítást.

Kodály Zoltán szellemi hagyatékával is sokat foglalkozott Sulyok Imre. Alapító tagja volt a Kodály Társaságnak, és sokat segített a Kodály Archívumnak is. Még Kodály életében a szerző jóváhagyásával készítette el a 114. genfi zoltár hangszerelt változatát, s harminc évvel mestere halála után —1997-ben— ő adta közre első ízben Kodály négy ifjúkori kórusművét.

Szívesen foglalkozott a bécsi klasszikus kor magyar vonatkozású zenéjével is: Gregor Werner-, Albrechtsberger- és Michael Haydn-műveket adott közre, sőt egy addig ismeretlen Mozart-prelúdiumot is, amelyet édesanyja családi hagyatékában talált kéziratban.

Legfontosabb kutatási területe azonban Liszt Ferenc életművéhez fűzte. 1972-ben éppen azért vállalta a nyugdíjas státuszt, hogy minden energiáját Liszt zongoraműveinek kritikai kiadására összpontosíthassa. Két nagy sorozatban jelentették meg Liszt eredeti zongoraműveit és átíratait összesen több mint negyven kötetben. Különleges alaposága és munkabírása mellett idegennyelvi ismereteire is szüksége volt ehhez a munkához. Sokat kellett utaznia és leveleznie, míg egy-egy kompozíció többfajta változatát összevetve eleget tudott tenni a „kritikai kiadás” magas követelményeinek.

A békesség embere

Nehéz másképp jellemezni Sulyok Imrét annak, aki kapcsolatba kerülhetett vele: békességet sugárzott. Szinte sohasem láthattuk idegesnek. Vallomása szerint még azokkal a munkatársaival is megtalálta az együttműködésre alkalmas hangot, akiket hibáik miatt nehezen tudott tisztelni. Szüksége is volt erre az adottságára különösen azokban az években, mikor eltávolították a kelenföldi gyülekezet lelkészeit és adminisztrátorok álltak helyükre. Békességet sugárzott, amikor ének- vagy zenekari próbát vezetett, amikor előadást tartott, amikor kutatásaival foglalkozott, hiszen tudása és tapasztalata adott biztos alapot nyugalmának. Nagyon szeretett beszélgetni, és értett is a jó történetek hatásos előadásához, de zsörtölődni vagy hordószónokoskodni sohasem hallottuk. Hosszú élete során bizony igen szélsőséges körülmények közé került, volt mi-ből meríteni beszélgetéseikor. Teljes természetességgel beszélt a háború előtti művészvilágról és a hadifogság embertelenségéről is. Sem harag, sem irigység nem volt benne, ahogy mondta: „Isten kegyelmében éreztem magam egész életemben”.

Komolyan vette életét, komolyan vette feladatait. Talán ez a második jellemvonás, ami eszünkbe jut Sulyok Imrere emlékezve. Komolyan vette édesanyja kérését, mikor kántorkodni kezdett a lipótmezei kápolnában, komolyan vette cserkészvezetőit, amikor a becsületesség útjára tanították, komolyan vet-

te felekezetét, amikor az érseki gimnáziumban állt helyt evangélikusként, komolyan vette a zenészi elhívását, amikor vállalta a kor legkeményebb zenei képzését. És végtelenül komolyan vette a családot: gyermekeit és unokáit, s mindenekelőtt feleségét, hűséges segítőjét Bodolay Mártát, akivel 1940-ben kötött házasságot. Komolyan vette feladatait: azt, hogy egy gyülekezet zenei vezetése van rá bízva, s fújhatnak bármilyen szelek, őneki igényességgel és alázattal kell szolgálnia, s azt is, hogy meg kell őriznünk kulturális értékeinket, utána járva minden apró kéziratnak és adatnak, ami egy-egy zenemű hitelességét erősítheti. Komolyan vette a fiatalokat, segítette őket zenészi tapasztalathoz jutni, s még arra is hajlandó volt, hogy kórusfeldolgozást készítsen egy népszerű ifjúsági énekre, felmutatva, hogy az igényesség minden stílusban értéket teremt.

És komolyan vette Teremtőjét, aki küldetéseit adta, és aki —hitünk szerint— végtelen békességébe fogadta.

Bence Gábor

